

vročina škoduje zdravju. Vročina vzrokuje glavobol in naredi, da izgubi telo preveč vlažnosti; od tod pride suhi čut v ustih in očeh, kakor tudi velika žeja. V močno zakurjenih sobah si postavijo nekateri škafe vode, da izpariva vodeno paro in da dobi zrak, ki se je vsled vročine izsušil, zopet potrebno vlažnost. Zelo nezdravo je, iti iz hude vročine na velik mraz in narobe. Čestokrat so se ljudje na ta način močno prehladili in si nakopali silne bolezni ali celo smrt.

109. berilni spis: „Toplomer“ str. 114.

1. Vsebina: Opis te priprave in njena poraba.

2. Obseg pouka: Telesna toplota zdravega človeka znaša 30 stopinj Réaumurja. Ima li človeško telo med počitkom več stopinj toplote, je to znamenje bolezni. Prav visoka stopinja toplote kaže boj življenja s smrtjo. Razni pripomočki, največ pa po zdravniku določeni leki pomirijo razburjeno kri ter zmanjšajo vročino v krvi, da se moči bolnikove ne ujedajo več tako silno. Kadar se vročina poleže, bije tudi žila počasneje, bolezen se je obrnila na bolje.

Najlažje prenašamo v svojih stanicah 13 do 15, k večjemu 16 stopinj toplote. Koder stanuje več ljudi v tesni sobi, tam

je toplota tudi večja, ker je vsak človek vir toplote. V učilnicah ni treba tako močno kuriti, nego drugod. V toplicah se ima vselej na toplomeru toplota meriti, kajti prevelika toplota kopelji je zaradi mrtvo-uda ali vsaj zaradi prehlajenja nevarna.

114. berilni spis: „Voda“ str. 121.

1. Vsebina: Voda gledé nahajanja, gostote in raznovrstnosti; prikazni vode v fizikalnem in kemičnem oziru.

2. Obseg pouka: Ni vsaka voda zdrava pijača. Kar se tiče hladnobe, naj ne bo ravno mlačna, ker taka nam tudi ne diši, pa tudi ne premrzla, ker taka nam lahko prehladi želodec. Prehlajenje želodca pa je zelo nevarno, ker želodec je kuhar v životu, od njega dohajajo krvi sokovi, ki ponovijo oslabiljeno kri. Trda voda t. j. voda, v kateri se nahajajo v tem berilnem spisu zaznamovane soli raztopljene in ki ima več ali manj ogljenčeve kisline v sebi, kakor studenčnica, je bolj zdrava kot mehka. Stojéčo vodo piti je zdravju nevarno, ker se nahajajo v njej različne smradčine. Voda, v kateri se živalske ali rastlinske snovi pari, ima večkrat kal kužne bolezni v sebi. Pij torej samo čisto vodo! Ako bi pa moral kedaj sprideno vodo piti, izčisti jo prej s prahom prežganih kostij, kakor mornarji delajo. (Dalje pr.)

Statistika

o ljudskem šolstvu na Kranjskem v šolskem letu 1890/91.

Nastopne tabele nam pojasnujejo statistične razmere o ljudskem šolstvu na Kranjskem.

I. Število šol.

Meščanske šole. Meščanska šola je na Kranjskem samo ona v Krškem z nemškimi učnimi jeziki. Po § 5. deželnega zakona od 29. mal. travna 1873 dež. zak. št. 21 manjka torej najmanj še 11 meščanskih šol. Dasi se ni nadejati, da bi kdaj dobil vsak okraj svojo meščansko

šolo, ker jo mora okraj sam vzdrževati in učne moči plačevati, bilo bi vendar želeti, da se vsaj nekatere take šole ustanové. Slovensko prebivalstvo, h kateremu spada na Kranjskem 95% prebivalcev, nima niti jedne meščanske šole. Više razvita slovenska šola je le osemrazredna dekliška šola pri sv. Jakobu in zasobna vnanja uršulinska šola v Ljubljani. Da v Ljubljani še ni deške meščanske šole, je pač vzrok tudi ta, da imamo tri srednje šole. Te pa nikakor ne morejo nadomestiti meščanske

Dalje glej str. 103.

Statistika

o ljudskem šolstvu na Kranjskem v šolskem letu 1890/91.

I. Število šol		A. Javne šole											B. Zasobne šole		
		Mešinske šole											Po učnem jeziku		
Občne ljudske šole		Skupaj	celohraven	poldnevni del. celod. poldnev.	deske š. dekliške š. mešane š.	Po spolu	deske š. dekliške š. mešane š.	Po učnem jeziku	slovenske š.	nemške š.	s pravico javnosti brez pravice javnosti	Po spolu	deske š. dekliške š. mešane š.	Po učnem jeziku	slovenske nemške slov.-nemške
		razredov	razredov	del. celod. poldnev.	deske š. dekliške š. mešane š.	Po spolu	deske š. dekliške š. mešane š.	Po učnem jeziku	slovenske š.	nemške š.	s pravico javnosti brez pravice javnosti	Po spolu	deske š. dekliške š. mešane š.	Po učnem jeziku	slovenske nemške slov.-nemške
Črnomelj	11	19	2	14	3	18	17	1	1	1	1	1	1	1	1
Kamnik	21+ ^a	28+ ^a	1	25+ ^a	2	28+ ^a	17	1	1	1	1	1	1	1	1
Kočevje	90+ ^a	33+ ^a	15	14+ ^a	4	17	16+ ^a	1	1	1	1	1	1	1	1
Kranj	20+ ^a	31+ ^a	3	27+ ^a	1	31+ ^a	31+ ^a	2	2	2	2	2	2	2	2
Krško	9+ ^a	23+ ^a	4	14+ ^a	5	23+ ^a	23+ ^a	1	1	1	1	1	1	1	1
Litija	12+ ^a	21+ ^a	3	15+ ^a	3	21+ ^a	21+ ^a	1	1	1	1	1	1	1	1
Ljubljana (mesto)	1	8	7	1	4	6	6	8	8	8	8	8	8	8	8
Ljubljana (okolica)	16+ ^a	27+ ^a	2	23+ ^a	2	27+ ^a	27+ ^a	1	1	1	1	1	1	1	1
Logatec	7+ ^a	22+ ^a	10	10+ ^a	2	22+ ^a	22+ ^a	1	1	1	1	1	1	1	1
Novo Mesto	22+ ^a	30+ ^a	9	20+ ^a	1	29	29	2	2	2	2	2	2	2	2
Postojna	24	36	13	22	1	36	36	1	1	1	1	1	1	1	1
Radovljica	15+ ^a	23+ ^a	2	20+ ^a	1	22	22	1	1	1	1	1	1	1	1
Skupaj	178+ ^a	301+ ^a	71	205+ ^a	25	277	277	14	14	14	14	14	14	14	14

* zasilne šole.
** ekskur. šole.

Na večini trirazrednic in vseh štiri- in večirazrednicah je nemški jezik oblikovan.
Na obeh vadiščih v Ljubljani je slovensko-nemški učni jezik.

Stevilo otrok v šoli- doljni starosti 1. s.	II. Šolsko obiskovanje											O p o m n j a	
	Crnomelj	Kamnik	Kočevje	Kranj	Krško	Litija	Ljubljana (mesto)	Ljubljana (okolica)	Logatec	Novo Mesto	Postojna		Radovljica
za vsakdanjo šolo	4336	5271	5094	5492	8167	5380	3598	5011	3598	6724	5182	3275	54.018
za ponavljajočo šolo	935	1114	1537	1235	1680	1315	1727	1192	1553	1261	909	909	14.458
še nikamor vsolanih	.	.	.	1452	1.452
s k u p a j	5271	6385	7531	8179	9847	6695	6738	6790	8277	6443	4184	79.938	
vsakdanjo šolo	3882	3794	5060	4534	6014	4210	2094	3942	4793	4927	4648	3149	51.037
ponavljajočo šolo	859	1033	1320	1025	1390	1118	1333	1015	1013	1061	810	810	11.977
s k u p a j	4741	4827	6380	5559	7404	5328	2094	5275	5808	4930	5708	3959	63.014
zasobne šole, zasilne in ekskurendne šole	68	498	116	510	191	5	1513	297	10	394	140	4	3745
višje, obrtne, kmetijske šole ali je bilo doma poučevanih	71	70	106	76	97	140	402	355	88	35	34	68	1542
ni dobivalo ponuka zaradi duševne ali telesne nezmožnosti	19	100	82	101	48	26	32	136	74	49	77	74	818
je bilo v 7. ali 8. letu oproščenih (§. 17. dež. zak. od dne 29/4 1874)	277	256	572	72	277	271	571	228	758	199	.	.	3481
je bilo oproščenih v 13. in 14. letu	.	.	38	.	290	445	.	.	.	7	.	.	830
ni obiskovalo šole zaradi oddaljenosti ali nebrzižnosti roditeljev	95	634	187	1861	1540	480	97	104	582	2111	277	95	8063

V Ljubljani je obisk-
jočih otrok 540 več, kakor
šolodolžnih, ker deloma
šolo obiskujejo čez starost
(111), deloma niso v Ljub-
ljani vsolani.

O d i e h o t r o k

III. Število učnih močij na javnih šolah		Črnomelj		Kamnik		Kočevje		Kranj		Krško		Litija		Ljubljana (mesto)		Ljubljana (okolica)		Logatec		Novo Mesto		Postojna		Radovljica		Skupaj		O p o m n j a		
Učiteljice	Učitelji	s sprejeto učno usposobljenosti z zrelostnim spričevalom brez spričevala	s sprejeto učno usposobljenosti z zrelostnim spričevalom brez spričevala	s sprejeto učno usposobljenosti z zrelostnim spričevalom brez spričevala	s sprejeto učno usposobljenosti z zrelostnim spričevalom brez spričevala	s sprejeto učno usposobljenosti z zrelostnim spričevalom brez spričevala	s sprejeto učno usposobljenosti z zrelostnim spričevalom brez spričevala	s sprejeto učno usposobljenosti z zrelostnim spričevalom brez spričevala	s sprejeto učno usposobljenosti z zrelostnim spričevalom brez spričevala	s sprejeto učno usposobljenosti z zrelostnim spričevalom brez spričevala	s sprejeto učno usposobljenosti z zrelostnim spričevalom brez spričevala	s sprejeto učno usposobljenosti z zrelostnim spričevalom brez spričevala	s sprejeto učno usposobljenosti z zrelostnim spričevalom brez spričevala	s sprejeto učno usposobljenosti z zrelostnim spričevalom brez spričevala	s sprejeto učno usposobljenosti z zrelostnim spričevalom brez spričevala	s sprejeto učno usposobljenosti z zrelostnim spričevalom brez spričevala	s sprejeto učno usposobljenosti z zrelostnim spričevalom brez spričevala	s sprejeto učno usposobljenosti z zrelostnim spričevalom brez spričevala	s sprejeto učno usposobljenosti z zrelostnim spričevalom brez spričevala	s sprejeto učno usposobljenosti z zrelostnim spričevalom brez spričevala	s sprejeto učno usposobljenosti z zrelostnim spričevalom brez spričevala	s sprejeto učno usposobljenosti z zrelostnim spričevalom brez spričevala	s sprejeto učno usposobljenosti z zrelostnim spričevalom brez spričevala	s sprejeto učno usposobljenosti z zrelostnim spričevalom brez spričevala	s sprejeto učno usposobljenosti z zrelostnim spričevalom brez spričevala	s sprejeto učno usposobljenosti z zrelostnim spričevalom brez spričevala	s sprejeto učno usposobljenosti z zrelostnim spričevalom brez spričevala			
																													Skupaj	od šolskega oblasstva umeseceni
33	33	.	.	33	33	.	.	33	33	.	.	33	33	33	33	.	.	33	33	33	33	33	33	33	33	531	1			
17	17	.	.	17	17	.	.	17	17	.	.	17	17	17	17	.	.	17	17	17	17	17	17	17	17	297	1			
2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	3	103	3		
2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	28	28	2		
3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3		
3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	29	
IV. Pouk																														
Na koliko šolah je verouk poučeval ljudski učitelji		.	.	9	9	.	.	9	9	.	.	9	9	9	9	.	.	9	9	9	9	9	9	9	9	18				
Na koliko šolah se je učila kelovadba		19	20	33	33	29	24	19	8	20	20	30	30	36	19	277									156					
Na koliko šolah so se poučevala ženska rečna dela		4	14	11	11	13	17	13	4	18	15	16	21	10	156										202					
Na koliko šolah so bili šolski vrti		16	16	25	25	9	16	12	1	19	20	26	28	14	202										274					
Na koliko šolah je stroška knjižica		17	27	36	36	22	24	14	8	26	19	28	36	17	274										274					

* zasniti učitelji.

šole, ker imajo ves drug namen kakor ta. Kako potrebna bi bila za meščanski in obrtni stan, poleg tega pa osobito še kot pripravljavnica za učiteljišče, kamor sedaj dohajajo večinoma le srednješolci, katerih mnogi nimajo pravega poklica za učiteljski stan in jim je učiteljišče le nekako pribezališče. Na meščanski šoli pa bi se že začetkoma učenci za ta stan vzgajali. Ljudskih učiteljev vedno nedostaje in jih bode nedostajalo, ker je stan jako težaven in odgovoren in — preslabo plačan. Kdor je že v srednji šoli, trudi se, da tam dalje pride in če mu ne gre, hajd na učiteljišče, češ, za ljudskega učitelja je vsakdo dober. Da se med takimi kandidati tudi naleti na dobro zrno, je istina, ali boljši material pa sploh ostane v srednji šoli. Iz bivšega pripravljalnega tečaja na ljubljanskem učiteljišči se je vzgojilo več prav marljivih pripravnikov in vestnih učiteljev osobito za manjše šole po deželi. Ta tečaj je bil le jednoleten. Če bi se pa učenci meščanske šole, ki so se namenili posvetiti se učiteljskemu stanu, pred vstopom na učiteljišče tri leta že v to namero vzgajali in poučevali, bili bi ti gotovo najboljši gojenci učiteljišča in potem postali značajni in zanesljivi ljudski učitelji. Deška meščanska šola v Ljubljani bila bi torej koristna ne le mestu, temveč vsej deželi, vsemu narodu. Zaradi tega je pač popolnoma upravičena želja, da bi se § 1. deželnega zakona od dné 26. vinotoka 1875 tako preuredil, da se učne moči na meščanskih šolah tudi plačujejo iz normalnošolskega zaklada, kakor je to po drugih deželah. Ako bi se osemrazredna dekliška šola pri sv. Jakobu razdelila v petrazredno ljudsko in trirazredno meščansko šolo, odpadle bi tej ljudski šoli tri učne moči, katere sedaj plačuje dežela in mesto bi moralo prevzeti učne moči za meščansko šolo. Dežela bi breme odložila mestu, katero itak mnogo mnogo več plačuje v normalnošolski zaklad, nego ta izdaje za mestne učne moči. Umevno je, da se bode mesto odločno upiralo ustanovitvi tako deške,

kakor dekliške meščanske šole, dokler ima veljavo gori omenjeni paragraf. Takega določila ni v nobeni kronovini, temveč gledé vzdrževanja ni nikjer razločka med občno ljudsko in meščansko šolo; kakor se plačujejo učitelji ljudskih šol, tako tudi meščanski učitelji. Na Koroškem še celo stvarne stroške za meščanske šole pokrije dežela, na Gorenjem Avstrijskem pa vsaka meščanska šola pri ustanovitvi dobi 2000 goldinarjev za stvarne potrebščine. Ako se ta paragraf v tem zmislu preuredi, da tudi učne moči na meščanski šoli plačuje dežela, se mesto gotovo ne bode upiralo ustanovitvi deške in dekliške meščanske šole. Saj izven Gorice ni nobenega glavnega mesta v Avstriji brez meščanske šole, tako ima Celovec 2, Gradec 5 meščanskih šol.

Utegnilo bi zanimati, kako je po drugih kronovinah z meščanskimi šolami. V primeri s številom prebivalstva, kolikor ga povprečno pride na jedno meščansko šolo, se dežele takole razvrsté: 1. na Dolenjem Avstrijskem pride jedna meščanska šola na 27.000 prebivalcev (okroglo število), 2. na Moravskem na 31.000, 3. na Češkem na 36.000, 4. v Trstu na 39.000, 5. v Šleziji na 50.000, 6. na Solnograškem na 87.000, 7. v Dalmaciji na 87.000, 8. na Gorenjem Avstrijskem na 112.000, 9. na Štajerskem na 160.000, 10. na Koroškem na 180.000, 11. na Tirolskem in Predarlskem na 232.000, 12. v Galiciji na 411.000, na Kranjskem na 498.000, 14. v Bukovini na 647.000 prebivalcev.

Največ meščanskih šol ima Češka (160), najmanj Gorica in Istra (0). Kranjska je torej v tem oziru za Tirolsko, kjer ljudsko šolstvo še sploh ni urejeno in za ubogo Galicijo.

Dve meščanski šoli v Ljubljani pa bi še ne zadostovali za deželo. Treba bi bilo za vsak del dežele še jedno ustanoviti in sicer za Gorenjsko dekliško meščansko šolo v Kranji kot središču Gorenjske, za

Notranjsko deško meščansko šolo v Postojni in za Dolenjsko, ki ima v Krškem nemško deško meščansko šolo, dekliško meščansko šolo v Novem Mestu. Potem

bi prišla jedna meščanska šola na 83.000 prebivalcev. Dalmacija z malo več prebivalci, kakor Kranjska, ima že sedaj 6 meščanskih šol. (Dalje prih.) **Ž.**

Srednjeevropski čas.

S 1. vinotokom l. l. so upeljali pri vseh železnicah, poštah in brzojavnih uradih naše monarhije tako imenovani „srednjeevropski čas“, t. j. dnevni čas se računja sedaj po 15. poldnevniku vzhodno od Griniča, ki odgovarja 30° 40' vzhodno od Ferra. Ta poldnevnik gre skozi Zgorelec (Görlitz) v Šleziji, Liberec (Reichenberg) in Henrikov Gradec (Neuhaus) na Češkem, Gmünd in Amstetten na Spodnjem Avstrijskem, Vordernberg in Frohnleiten na Štajerskem, Spodnji Dravberg na Koroškem, Zagorje in Trebno na Kranjskem, Pag v Dalmaciji in skozi Katanijo na Siciliji. Ta poldnevnik drži pol stopinje vzhodno od Ljubljane in torej tudi vzhodno od praškega poldnevnikarja, po katerem se je poprej čas računil. Ker pride na vsako stopinjo zemljepisne dolžine 4 minute časovnega razločka, zato kažejo sedaj železniške in poštne ure poldne, ko v Ljubljani in Celovci še manjkata dve minuti do poldne.

V Zagrebu kažejo ure poldne 4 minute pred železniško in pošto uro. V Mariboru, na Pragerskem in v Brežicah pade pravo poldne dve minuti pred srednjeevropskim časom, na Zidanem Mostu pa le 20 sekund poprej. V Porečah na Koroškem, potem v Radovljici in Št. Petru na Krasu je poldne 3 minute in 20 sekund

po srednjeevropskem času, v Divači ravno 4 minute pozneje, v Trstu 4' 45", v Nablrežini 5' 20" in v Gorici 5' 40" pozneje. Na Trbižu kažejo železniške ure poldne že 5' 35" pred pravim poludnevom, na Pontablju pa 6 minut in 40 sekund. Kdor po železnici potuje, naj si te razločke dobro zapomni, da ne bode zamudil vlakov in si nakopal nepotrebnih stroškov.

Kakor že rečeno, znaša časovna razlika za vsako zemljepisno stopinjo za 4 minute, ali za vsakih 15 zemljepisnih minut jedna minuta časa, torej za vsako zemljepisno minuto 4 sekunde. Kamnik leži n. pr. za 6 zemljepisnih minut vzhodno od Ljubljane in ima torej za $6 \times 4 = 24$ sekund poprej poldne, nego Ljubljana. Škofja Loka je za 12 zemljepisnih minut zahodnejša od Ljubljane in ima za 48 sekund pozneje poldne.

Da se bode videlo, kateri kraji na Slovenskem imajo ob istem času poldne, naj sledijo tukaj razvrščeni po zemljepisni dolžini vzhodno od Griniča. Ta razvrstitev se drži pravila, da so severnejši kraji preje postavljeni od južnejših, da jih je treba torej na zemljevidu od zgorej doli iskati. Večji kraji so zabeleženi po tistem petnajstminutnim poldnevnikom, kateremu so najbližji, tako da pri nijednem ne more časovna razlika več znašati nego pol minute.

S. R.

